

KARL-GUSTAF LÖFGREN

Monetaristiska och keynesianska recept mot inflationen

Om man tillåter sig en karikatyr av synen på sambandet mellan inflation och arbetslöshet finns inom ekonomisk teori idag två grundsyner. Den ena har sina rötter i det teoretiska arbete som Keynes utträttade under 1930-talet, och det empiriska arbete som inleddes av engelsmannen Phillips i slutet av 1950-talet. Den bild som denna keynesianska skola gav av sambandet mellan inflation och arbetslöshet är, att det finns ett varaktigt utbytesförhållande mellan inflation och arbetslöshet, som innebär att man kan köpa en lägre arbetslöshet till en högre inflationstakt och tvärtom. Vill man på ett allmänt, och någorlunda korrekt, sätt uttrycka grundfilosofin inom den skolbildning som idag företräder dessa idéer, kan man säga att nykeynesianerna fortfarande tror att ekonomisk politik kan ha realekonomiska verkningar på både kort och lång sikt.

Den andra konkurrerande skolan bygger bl.a. på arbeten av den kontroversielle amerikanske ekonomen Milton Friedman. Inom denna, för dagen mera populära teoriinriktning, anser man att det samband mellan inflation och arbetslöshet som keynesianerna förlitade sig på, endast är av en kortsiktig natur; på lång sikt hamnar ekonomin med hjälp av marknadskrafterna i vad Friedman kallat den "naturliga arbetslösheten", oberoende av vilken inflationstakt man väljer. Den naturliga arbetslösheten är i princip av en frivillig karaktär och påminner till sin natur om vad man brukar kalla friktionsarbetslöshet, dvs tillfällig arbetslöshet i samband med frivilligt byte av arbetsplats. Den långsiktiga inflationstakten bestäms, om man bortser ifrån till-

växten hos BNP, av penningmängdens procentuella ökningstakt.

En något extremare variant av denna skolbildning, som vuxit upp kring den sk teorin för rationella förväntningar, menar tom att ekonomisk politik inte ens på kort sikt har reala verkningar. De avvikelser från den naturliga arbetslösheten, som man obestriddligen observerar i verkligheten, är av en rent slumpmässig natur.

Den teoretiska orsaken till att ekonomisk politik har kortsiktiga reala effekter i den ursprungliga Friedman-versionen av teorin för den naturliga arbetslösheten är, lite grovt uttryckt, att det tar tid för folk att lära sig det nya efterfrågeläget. Deras *förväntningar* om inflationsutveckling och reallöneläge skiljer sig ifrån de faktiska värdena till följd av att man inte omedelbart inser alla effekter av den ekonomiska politiken. Teorin för rationell förväntningsbildning tilldelar folk närmast perfekt förutseende, alla människor har den riktiga modellen av ekonomin i sitt eget huvud — det är bara ekonometriker och långtidsutredare som inte förstått sammanhangen — och inga systematiska avvikelser från det långsiktiga fullsysselsättningsjämviktsläget behöver uppstå.

Rollen för ekonomisk politik

Om vi lämnar denna ännu lite extrema variant åt sidan, finns det fortfarande intressanta skillnader mellan de sk monetaristerna och nykeynesianerna. Den viktigaste skilljelinjen gäller attityderna till ekonomisk politik. Tror man att ekonomin är på väg mot den naturliga arbetslösheten oberoende av inriktningen

av den ekonomiska politiken, är det närstående att i en situation av låg inflation och hög arbetslöshet förorda en passiv ekonomisk politik. Tror man å andra sidan, att den högre arbetslösheten kan bli bestående vid passivitet är man mera benägen att "köpa" lägre arbetslöshet till priset av högre inflationstakt.

På vilket plan ligger den principiella skillnaden mellan skolbildningarna? Tror tex nykeynesianerna, liksom monetaristerna, att penningmängdens storlek och ökningstakt har betydelse för inflationens storlek? På den frågan kan man nog definitivt ge ett jakande svar. Det finns nog ingen, eller åtminstone väldigt få ekonomer som överhuvud taget inte tror att penningmängdens ökningstakt påverkar den långsiktiga inflationsutvecklingen. Däremot är nykeynesianen ytterst obenägen att tro på någon korrelation mellan penningmängdens ökningstakt och inflationsutvecklingen på kort sikt. Enigheten med de mera sansade monetaristerna torde således också på denna punkt vara stor. För övrigt är det lätt att med en enkel korrelationsberäkning övertyga sig om att verkligheten stöder en sådan skepticism.

Tror nykeynesianen på att penningmängdens ökningstakt och därmed inflationstakten har betydelse för arbetslösheten på kort eller lång sikt? Svaret på denna fråga är mera komplicerat. Det står helt klart att nykeynesianen har en positiv attityd till ekonomisk politik, men en sådan attityd kan man ha även om man inte tror att det långsiktiga jämviktsläget är påverkligt med hjälp av ekonomisk politik. Det räcker att tro att det är samhällsekonomiskt lönsamt att påskynda utvecklingen mot det långsiktiga jämviktsläget genom att tex "köpa" en snabbare nedgång av arbetslösheten till priset av en långsiktigt högre inflationstakt. Exakt denna frågeställning har behandlats på det principiella planet av företrädare för teorin för den naturliga arbetslösheten. Oenigheten på denna punkt mellan de båda skolorna skulle under dessa förutsättningar vara ytterligt marginell och snarare gälla attityder till skadligheten av inflation respektive ar-

betslöshet än underliggande teoretiska principer.

Ekonomins inbyggda stabilitet

Vad som i grunden skiljer nykeynesianerna ifrån skolan kring den naturliga arbetslösheten är att nykeynesianen inte tror, att ekonomins långsiktiga jämviktsläge automatiskt garanterar full sysselsättning. Det finns med andra ord tillstånd i ekonomin, utan inneboende tendens till reala förändringar, som är forenliga med tex hög arbetslöshet och inflation. Dessa långsiktiga jämviktslägen karaktäriseras, liksom de monetaristiska jämviktslägena, av att penningmängdens ökningstakt styr inflationsutvecklingen och av att alla relativa priser hålls konstanta.

Till de ekonomer som på senare år på det teoretiska planet undersökt egenskaperna hos jämviktslägen av denna karaktär hör Frank Hahn i England. Han är en av initiativtagarna till det sk "ekonomuppropet" mot Thatcher-administrationens ekonomiska politik. Detta upprop är förvånansvärt vagt formulerat – "there are alternative policies". En av orsakerna här till är förmodligen att man inom ramen för den grundläggande teorin ännu inte har några bra recept, som möjliggör en minskning av inflationen, utan att man samtidigt skapar en på kort och/eller lång sikt oacceptabel hög arbetslöshet. Det är oenkligen mycket frustrerande för en nykeynesian att försöka ge råd huruvida man bör välja en expansiv eller kontraktiv ekonomisk politik när såväl inflationstakten som arbetslösheten är mycket hog. Det kanske rentav är företrädaren för teorin för den naturliga arbetslösheten, som framstår som mera "åtgärdsbenagen" i denna situation, eftersom vederbörande tror att den högre arbetslösheten som blir följden av en åtstramning, endast är av kort-siktig natur, medan sänkningen i inflationstakten blir bestående.

Institutionernas roll

Ett problem med renodlade teoretiska modeller är att de ofta inte innehåller institutionella förhållanden, vilka i verk-

ligheten förmodligen är mycket betydelsefulla drivkrafter bakom tex den svenska inflationen och arbetslösheten. Båda de teoribildningar som beskrivs ovan, förutsätter i princip fritt rörliga relativpriser, som i den monetaristiska versionen ändras anda till dess att obalanserna på marknaden eliminerats, medan de i den nykeynesianska versionen kan läsas vid värden som innebär ofrivillig arbetslöshet.

Vad som emellertid är ett karaktäristiskt drag i dagens blandekonomier är att en stor andel av pris- och inkomstbildningen styrs av institutionella förhållanden och mer eller mindre automatiskt verkande indexklausuler. I Sveriges fall kan man som exempel på institutionellt betingade trögheter nämna valutakursen, lönebildningen, livsmedelspriserna, pensionerna, vissa hyror m.m. Ofta är dessa "indexklausuler" formulerade på ett sådant sätt, att det är lätt för prishöjningar att slå igenom, medan det är svårare för prissänkningar att bromsa eller eliminera redan avtalade lönehöjningar. Dessa förhållanden innebär naturligtvis betydande trögheter i anpassningsmekanismerna, vilket inskränker möjligheterna att snabbt komma till rätta med obalanser på olika marknader och att snabbt bromsa inflationen. I Sveriges fall kompliceras denna bild av att landet är en liten öppen ekonomi med en relativt stel växelkurs, som gör oss mycket känsliga

för utifrån kommande inflationsimpulser. De påtalade trögheterna i anpassningsmekanismerna slår också igenom i åsikterna hos de ansvariga för den ekonomiska politiken och deras kritiker. Idag är det mycket vanligt att man har ett tidsperspektiv längre än fem år när man diskuterar möjligheterna att komma i jämvikt i tex de utrikes betalningarna. Men eftersom ekonomins olika delar hänger ihop är detta samma sak som att säga att även om man tror, att man via en åtstramning av politiken kan nå en långsiktig jämvikt utan ofrivillig arbetslöshet, kan det vara så att man måste vänta mer än fem år innan den lägre inflations-takten också är förenlig med full sysselsättning. Detta är sannerligen föga uppmuntrande perspektiv för den ekonomiska politiken.

De påtalade trögheterna tyder på att vi inte bara saknar grundläggande teoretiska kunskaper om vad som karaktäriserar det långsiktiga jämviktsläget i en relativt "friktionslös" ekonomi. Vi saknar kanske framförallt kunskaper om hur och i vilken utsträckning den i vår inflationsekonomi alltmer institutionaliserade och indexreglerade pris- och lönebildningen påverkar och konserverar en redan hög inflationstakt. Och så länge som detta är fallet kommer ekonomerna att vara eniga om sjukdomens art, men oeniga om den rätta kursen.